

Runer frå utgravingane i Trondheim bygrunn 1971–94

Med eit tillegg av nyfunne innskrifter elles frå byen (N774–N894)
Av Jan Ragnar Hagland

(Manus til "Norges Innskrifter med de yngre Runer" (NlyR) bind 7)

KJØPMANNSGATA 20-26 (FOLKEBIBLIOTEKSTOMTA)

VI. INNSKRIFTER ELLES MED SETNINGSFORM

[835] N-33434. (Tidlegare omtala: Hagland 1986: 48; 1990b: [41]; 1994c: 258 ff, 264.)

Innskrifta står på ein gjenstand som ser ut til å vera ein slå av tre. Gjenstanden er 385 mm lang og har eit ovalt tverrsnitt, 49 x 21 mm på det tjukkaste. Det er runer på den eine breisida. Dei er rissa frå kvar sin ende og står opp-ned i høve til kvarandre. Funnet vart gjort i 1975, felt FL, hovudfase 4. Det vil seia arkeologisk datering av funnkonteksten til andre halvdel av 1000-talet.

Dei to delane av innskrifta er i det følgjande kalla side a og b. Side a er 157 mm lang (frå innråmande kryss til kryss), og runene er 28-33 mm høge. Side b er 70 mm lang og runene ca. 30 mm høge. Båe sider tek til i god avstand frå kvar sin kant. Runene er elles tynne i risset og relativt vanskelege å lesa slik treet er bevart.

Side a er innråma av eit kryss før første rune og eit etter siste. Bogen på r. 1 og r. 6 (**u**) går frå toppen av staven. Det same gjeld r. 1 og 5 på side b. Kvisten på r. 3 (**n**) har svak bogeform og skil seg med det frå r. 4 (**t**) og tilsvarende kvistar elles i innskrifta som alltid er rissa som rette liner. R. 7 kan sjå ut til å ha hatt punktering, men veden er slik at alle atterhald må takast. Det faktum at punktering elles ikkje kan sporast i innskrifta, gir grunn til aktsemd i så måte (jf. Hagland 1994c: 260). Ordskiljet mellom r. 8 og 9 har tre punkt. Mellom, delvis over r. 10 og 11 går det to tynne parallelle snitt på skrått. Dei ser ut til å ha komme der på eit anna tidspunkt enn då runene vart rissa og kan ikkje sjåast som del av innskrifta.

På side b har runene nokså nøyaktig same form som på side a. Ordskiljet mellom r. 7 og 8 har berre eitt punkt. Etter r. 11 går det to snitt frå grunnlinenivå og opp til høgde. Dei skil seg ut og høyrer truleg ikkje til innskrifta. I ein avstand på ca. 20 mm frå siste stav (r. 11) står det fire tynne snitt på ca. 10 mm etter kvarandre i høgde med toppen av runene framom:

× ∩ | 1 1 1 ∩ Y(?) 1 : 1 1 1 1 1 1 1 1 1 ×

a) × **u i n t a u k(?) a : a l o k a p s p i t a** ×

b) **u i t a u k i · l o k a ?**

a) *Vindauga álokað[?]* (e)s þetta - 'Eit opplate vindaugue er dette'

b) *Vindauga loka(ð)[?]* - 'Eit lukka vindaugue'

Tolkinga som er gjort ovanfor, har fleire usikre punkt. Sekvensen **alokap** (r. 9-13 på side a) vil kunna gi verbalforma *álokað*. Noko verb *áloka* er likevel ikkje ordboksført. Derimot er eit *afloka* kjent i tydinga 'lata opp' ("oplukke" - Fritzner). I samansetjingar er elles partikkelen *af-* stundom samanblanda med *á-* (Heggstad, s. 18). Med eit viss atterhald kan det såleis vera råd å sjå forma **alokap** her som ein variant av det elles belagde verbet *afloka*.

Grammatikalsk skulle vi elles ha venta oss forma **alokat** i innskrifta ettersom partisippet her lyt stå attributivt til nøytrumsordet *vindauga*. Bruk av **p** i staden for **t** i tilsvarende posisjon er likevel ikkje eineståande i runeskrift. Det finst som **suap**, for *svá at*, allereie på Rökstenen (Peterson 1989: 68). Frå norsk område har vi **nāp** for partisipp *nāt* i N107 (Knestang IV). Denne er rett nok truleg noko yngre enn denne innskrifta frå Folkebibliotekstomta. Frå det litterære handskriftsmaterialet er fenomenet også godt belagt (Seip 1955: 182). Forma **alokap** bør difor kunna sjåast som ei ikkje alt for uvanleg partisippform i nøytr. sing.

Om då r. 14, **s**, her kan oppfattast som kopulaverb utan markert vokal, vil vi få ei fullstendig og velforma setning som den vi har gjeve ovanfor. Form med *s* i pres. sg. av verbet *vesa* er i seg sjølv det vi skulle venta i ei innskrift som er arkeologisk datert så tidleg som til andre halvdel av 1000-talet (jf. Seip 1955: 54). Det å sjå **s** utan markert vokal som kopulaverbet *es*, er likevel ikkje heilt uproblematisk. Magnus Olsen (NIyR IV: 145) held fram at slik markering berre kan skje når føregåande ord har utgang på vokal. Men det finst døme på at slik utelating av vokalteikn også er gjort etter konsonant (Marstrander 1954: 508f, sjå likevel NOR 1988: 8-9). Dette gjeld innskrifta på Sparlösaasten, og med ei såpass gammal innskrift som vi synest å ha å gjera med her, kan det kanskje vera relevant å ta omsyn til den parallellen. I nett denne innskrifta frå Trondheim kan vi heller ikkje sjå bort frå utegløyning. Skilnaden på skrivemåten av *vindauga* på dei to sidene kan vera eit argument for at så er tilfelle.

Side b er likeins som side a innleidd med ordet *vindauga*. På side b er likevel nasalen før **t** utelaten og r. 7 har berre stav og ingen kvist. Utelaten nasal i denne posisjonen er i og for seg ikkje utenkjeleg i ei såpass gammal innskrift. Men noka form *vi(n)daugi* kan vanskeleg tenkjast, så inntrykket av (rask og) ufullstendig rissing synest her å kunna forsvarast. I ein slik samanheng synest forma **loka?** spesielt uvis. Det ser ut til at det er freista å rissa noko etter r. 11, men det synest svært tvilsamt om det dreiar seg om runer. Om vi aksepterer sekvensen **uitauki** som ein (ufullstendig) skrivemåte av *vindauga* (*vindaugu?*), er det vel mogleg at den følgjande sekvensen **loka?** skal vera *loka* f, 'loke, skote, stengsel'. Gjenstanden har utvilsamt både form og storleik som kan forsvare ei slik nemning.

Ei alternativ tolking her vil vera å sjå side b som ein mislukka freistnad på å skriva det som har fått si fulle form på side a. "Feila" i høve til ei slik forklaring er likevel slik at det ville vera problemfritt å retta dei utan å endra noko som alt står der.

Om vi då held fast ved det som synest karakteristisk ved denne sida av innskrifta, nemleg utegløyningar, vil kanskje kunna sjå sekvensen **loka?** som pret. pts. av verbet *loka* med mislukka eller utegløynd **t** eller **p**: *vindauga lokað*. I så fall vil vi få ein motsetnad mellom eit vindaug som på side a er *álokað* og på side b *lokað* (ope og lukka). Det ville i så fall kunna forklara kvifor dei to delane av innskrifta står på same side og er skrivne frå kvar sin kant og opp-ned i høve til kvarandre. Dersom denne gjenstanden då verkeleg har vore ei vindaugsskote, må vi kunna tenkja oss at ho har vore laga for å halda på plass ei vindaugsluke i ein glugge av den storleik vi har å gjera med her. Ei slik skote kan ha vore nytta både for å halda luka på plass i open og lukka stilling. For å gå frå lukka til open stilling ville skota måtta snuast og retninga på runene ville stå i rett leseretning også i den nye posisjonen.

I mellomalderen kunne loftsbygningar, bur og andre hus ha lysopningar. Dei gamle lovtøkstene omtalar desse som *vindaugu* (NgL V: 716 m/tilvisingar). Slike lysopningar kunne i nokre tilfelle vera utstyrte med ei hengsla luke på innsida (KLN 11: 34f). Både form og storleik på den gjenstanden vi har å gjera med her, er slik at det gjerne kan vera tale om ei skote for ei ikkje så alt for stor luke. Om ho i så fall har vore i bruk på ein bygning, eller om det er ein modell e.l. frå ein verkstad, kan ikkje seiast for sikkert på det grunnlag vi har her. Ei viss handverksverksemd, også trehandverk, synest det i alle fall å ha vore på dette nivået av felt FL (Nordeide 1989: 63). Gitt at den tolkinga som her er presentert, er rett, synest det likevel ikkje i noko tilfelle opplagt kvifor det har vore naudsynt å markera med runer kva som skulle vera open og lukka stilling på ei slik slå.